

ימי הזכרון

את אבא שלי אני כמעט לא זוכרת. הוא נהרג בתאונת אימונים, כשהסוק שלו איבד שליטה מסיבה לא ידועה וצלל לים. הייתי בת ארבע כשזה קרה, ומאז בכל יום זכרון אני סוב של כוכבת עולה. כולם מנמיכים את קולם כשהם מתקרבים אלי, מנסים לדבר בצורה מנומסת ומתשבת, נמנעים מלהזכיר כל מילה שיכולה להתקשר לאבא או לשכול.

במילה שלפני יום הזכרון אני תוהה על הרעיון לייחד יום בשנה שבו יזכרו כולם את אבא שלי ודומיו, שנהרגו בפיגועי טרור או בצבא. מצד אחד זה ממסק כי חשוב לי שיזכרו את אבא, ומצד שני הכאב שלי ושל המשפחה שלי הוא כל כך פרטי, ואיך בכלל אפשר למדוק אותו עם אחרים. תמיד כשראש הממשלה נואם ואומר משפט כמו: "המדינה מרכינה את ראשה ומשתתפת בכאב המשפחות השכולות" בא לי לצעוק שאבא הוא שלי ולא של המדינה, ואם היא הייתה מתנהלת אחרת אולי היה סיכוי שהרבה "אבאים" היו עוצרים לילדים שלהם בשיעורי בית במשכון.

מסלול המסע

יעד: לברר היכן פוגש הזיכרון האישי את הזיכרון המשותף?
זמן מסלול: מאז יציאת מצריים ועד היום.
תגלית: הזיכרון הציבורי והאישי כרוכים זה בזה.
הכנות לפרק זה במסע: מהו זיכרון משותף? עד כמה הוא מעצב זהות של עם? מה מקומו של הזיכרון בתרבות היהודית? מה בין הזיכרון האישי לזיכרון המשותף?

חברותא

ת"ר [תנו רבנן- למדו חכמים] כשחרב הבית בשניה רבו פרושין (אנשים רבים שנהגו להתאבל) בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין. נטפל להן ר' יהושע אמר להן: בני מפני מה אי [אין] אתם אוכלין [אוכלים] בשר ואין אתם שותין [שותים] יין?

אמרו לו: (איך) נאכל בשר שממנו מקריבין [מקריבים] על גבי מזבח ועכשיו בטל? (ואיך) נשתה יין שמנסכין [מקריבים] על גבי המזבח ועכשיו בטל? אמר להם: אם כן, לחם (גם) לא נאכל שכבר בטלו מנחות. (ענו לו) אפשר בפירות. (אמר להם) פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים. (אמרו לו) אפשר בפירות אחרים (שאינם משבעת המינים שהיו מביאים למקדש) (אמר להם) מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים. שתקו. אמר להן בני בואו ואומר לכם: שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר - שכבר נגזרה גזרה, ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר. (בבא בתרא, דף ס, ע"ב)

שאלות לדיון ומחשבה:

1. על מה מתווכחים חכמים ורבי יהושע?
2. מה טענתו של כל אחד מהצדדים?
3. האם יש סכנה בתפיסה של אלו המבקשים להתאבל ללא גבול? מהי?
4. האם ישנה סכנה בתפיסתו של ר' יהושע: "ולהתאבל יותר מדאי (מיד) אי אפשר"? מהי?

זיכרון אישי:

אנחנו לא צריכים
מילים: אבי קורן
לחן: שמואל אימברמן

כבר יבשו עינינו מדמעות,
ופינו כבר נותר אילם מקול.
מה עוד נבקש, אמור מה עוד?
כמעט ביקשנו לנו את הכל.

את הגשם תן רק בעיתו,
ובאביב פזר לנו פרחים,
ותן שיחזור שוב לביתו,
יותר מזה אנחנו לא צריכים.

כבר כאבנו אלף צלקות,
עמוק בפנים הסתרנו אנחה.
כבר יבשו עינינו מלבכות -
אמור שכבר עמדנו במבחן.

את הגשם תן רק בעיתו,
ובאביב פזר לנו פרחים,
ותן לה להיות שנית איתו -
יותר מזה אנחנו לא צריכים.

כבר כיסינו תל ועוד אחד,
טמנו את ליבנו בין ברושים.
עוד מעט תפרוץ האנחה -
קבל זאת כתפילה מאוד
אישית.

את הגשם תן רק בעיתו,
ובאביב פזר לנו פרחים,
ותן לנו לשוב ולראותו -
יותר מזה אנחנו לא צריכים.

שאלה לדיון ומחשבה:
האם המשורר מצדד
בתפיסתם של החכמים או של
ר' יהושע? מדוע?

זכרון לאומי:

הרעות

מילים: חיים גורי
לחן: סשה ארגוב

על הנגב יורד ליל הסתיו
ומצית כוכבים חרש חרש
עת הרוח עובר על הסף
עננים מהלכים על הדרך.

כבר שנה לא הרגשנו כמעט
איך עברו הזמנים בשדותינו
כבר שנה ונותרנו מעט
מה רבים שאינם כבר בינינו.

אך נזכור את כולם
את יפי הבלורית והתואר
כי רעות שכזאת לעולם
לא תיתן את ליבנו לשכוח
אהבה מקודשת בדם
את תשובי בינינו לפרוח.

הרעות נשאנוך בלי מילים
אפורה עקשנית ושותקת
מלילות האימה הגדולים
את נותרת בהירה ודולקת.
הרעות כנערייך כולם
שוב בשמך נחייך ונלכה
כי רעים שנפלו על חרבם
את חייך הותירו לזכר.

ונזכור את כולם...

שאלות לדין ומחשבה:

1. לאור הטקסט התלמודי -
חיים גורי מצדד בתפיסתם
של החכמים או של
ר' יהושע? הסבירו.
2. "ונזכור את כולם..."
כיצד נוכל לממש את
האמירה לזכור את כולם?
3. המשורר כתב: "כי רעים
שנפלו על חרבם, את חייך
הותירו לזכר" - מה עלינו
ללמוד מן הזיכרון?

זיכרון השואה והגבורה:

הנדר

מילים: אברהם שלונסקי
לחן: דוד זהבי

על דעת עיני שראו את השכול
ועמסו זעקות על ליבי השחוח
על דעת רחמי שהורוני למחול
עד באו ימים שאיימו מלסלוח
נדרתי הנדר לזכור את הכל
לזכור - ודבר לא לשכוח.
דבר לא לשכוח - עד דור עשירי,
עד שוך עלבוני, עד כולם, עד כולם,
עדי יכלו כל שבט מוסרי
קונם אם לריק, יעבור ליל הזעם
קונם אם לבוקר אחזור לסורי
ומאום לא אלמד גם הפעם.

שאלות לדין ומחשבה:

1. לאור הטקסט התלמודי
- אברהם שלונסקי מצדד
בתפיסתם של החכמים או
של ר' יהושע? הסבירו.
2. מהי מטרת הזיכרון כפי
שעולה מן השיר?
3. המשורר כתב: "ומאום לא
אלמד גם הפעם" - מה
עלינו ללמוד מן הזיכרון?

סיקול אבנים

סביב הצורך לקבוע תאריך שיהיה יום הזיכרון לשואה התנהל דיון שיעקרו איזה יום יוכל לסמל את תקופת השואה. בימים בהם התנהל הוויכוח סביב השאלה הזו, היה רצון להלל את האתוס של היהודי הלוחם, שנאבק בנאצים. לכן החליטו ליחד את יום השנה לפרוץ מרד גטו ורשה כיום הזיכרון לשואה ולגבורה. אולם המרד בוורשה פרץ ב-19 באפריל 1943, וי"ד בניסן ערב חג הפסח ה"תש"ג, וערב חג הפסח איננו תאריך מתאים ליום זיכרון לאומי. לבסוף הוחלט בשנת 1951 לקבוע את כ"ז בניסן - תאריך שהוא שישה ימים לאחר תום חג הפסח ושבוע לפני יום הזיכרון לחללי צה"ל. רק בעשורים מאוחרים יותר התגבשה גישה שכללה בזיכרון השואה גם גיבורים מסוג אחר - אלו שעמדו בזוועות המלחמה ושרדו, למרות המציאות הבלתי אפשרית. גישה זו ראתה גם באנשים שלא החזיקו נשק - גיבורים. סמליותו הדתית של התאריך באה לידי ביטוי בכך שהוא חל בימי ספירת העומר, שהם ימי אבל לעם ישראל. סמליותו הלאומית באה לידי ביטוי בכך שהוא חל שמונה ימים לפני יום העצמאות ובכך מדגיש את המעבר של הלאום היהודי "משואה לתקומה". לעומת זאת, קבעה הרבנות הראשית לישראל את עשרה בטבת כ"יום הקדיש הכללי", לזכר נספי השואה שיום מותם לא נודע. תאריך זה, שנקבע על ידי הרבנות כבר בשנת 1949, ראה בתוצאות השואה את החורבן המודרני של העם היהודי. לאחר קביעת הכנסת את יום כ"ז בניסן כיום השואה והגבורה התקשתה הרבנות הראשית לקבל תאריך זה, מאחר שההלכה אוסרת להתאבל בחודש ניסן. רבים מהציבור הדתי מציינים עד היום את זכר השואה בעשרה בטבת ולא בכ"ז בניסן.

צידה לדור

מסורת וחינוך - התרבות היהודית היא תרבות של זיכרון. אנו מצויים לזכור את יום השבת, את חורבן בית המקדש, שהיינו עבדים במצרים, לזכור את אימי השואה ואת הנופלים במערכות ישראל. לאור זאת, מה מתחדש בכל דור? מהם הדברים החשובים לזכירה בכל דור? האם נשמר גם זיכרונות של דורות עברו? מדוע?

אחריות ומחויבות - "שני כוחות ניתנו לנו: זיכרון ושכחה. אי אפשר לנו בלעדי שניהם. אילו לא היה לעולם אלא זיכרון, מה היה גורלנו? היינו כורעים תחת משא הזכרונות. היינו נעשים עבדים לזכרוננו, לאבות-אבותינו. קלסתר-פנינו לא היה אז אלא העתק של דורות עברו. ואילו היתה השכחה משתלטת בנו כליל - כלום היה עוד מקום לתרבות, למדע, להכרה עצמית, לחיי נפש?" (ברל כצנלסון, מקורות לא אכזב, בתוך: כתבי ברל כצנלסון, כרך 1, הוצאת מפא"י, תל-אביב תש"ז, עמ' 389)

איזו סכנה קיימת, לדעת כצנלסון, בעולם שבו מתקיים זיכרון בלבד? איזו סכנה קיימת, לדעתו, בעולם שבו שולטת השכחה? מהי האחריות והמחויבות שלכם, כמתבגרים, בשמירה על הזיכרון היהודי-ישראלי שלנו? האם, לדעתכם, המחויבות היא אישית או לאומית? הסבירו מדוע. חשבו על דרכים חדשות לשמור על הזיכרון המשפחתי/יהודי/לאומי שלכם.